

De Bussink albums

Inleiding

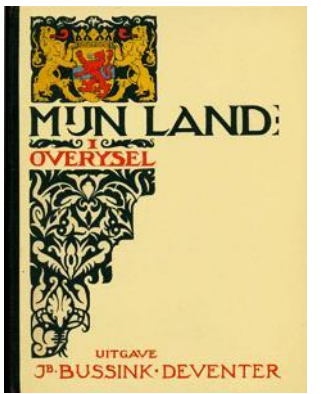
De eerbiedwaardige oude Deventer koekfabriek Jb. Bussink – opgericht in 1593 – kan gerust bestempeld worden als een argeloze omstander die tegen zijn wil verzeild raakte in de twisten tussen de grote koek- en beschuitfabrikanten. Weliswaar begon Bussink in 1927 met zijn provinciealbums, toen de koek- en beschuitfabrikanten Hille en Verkade al weer twee jaar actief waren op deze markt, maar Bussink was geen echte grote concurrent van deze twee én Bussink koos in zijn albumuitgaven een heel eigen weg. Verkade had in 1918 met het album *Friesland* één deel uitgebracht van wat een mooie provinciënsreeks had kunnen worden. Toen Verkade echter midden twintiger jaren de herstart maakte met onderwerpen als het aquarium en bloemen was het duidelijk dat daar geen vervolg aan gegeven zou worden en was het onderwerp “provincies” weer vrijgevallen. Dat vervolgens ook Hille twee jaar later aan provinciealbums begint, en daar bovendien net als Bussink de ANWB bij betreft, komt uiteraard voor rekening van Hille.

Bussink heeft in de twintiger en dertiger jaren dertien klassieke albums uitgebracht. In 1948 volgde nog een laatste deel. Hiermee klasseert Bussink zich op de tweede plaats onder de grote uitgevers van klassieke albums vóór de Tweede Wereldoorlog, direct na de concurrent Verkade, en op de voet gevolgd door concurrent Hille. Nemen we ook de naoorlogse uitgaven in beschouwing, dan wordt Bussink met een neuslengte voorbijgestreefd door Hille en Douwe Egberts (koffie en thee).

Bussink verschijnt in 1927 voor het eerst op de albummarkt en laat er direct geen twijfel over bestaan dat dit een vervolg zal krijgen: “Dit boek, waarde lezeressen en lezers, is het eerste deel van een reeks”, zo staat te lezen in het voorwoord van het eerste deel. De reeks krijgt de titel *Mijn Land*. Elk jaar verschijnt vervolgens een deel dat één provincie behandelt, alle elf provincies tot en met 1937. Dit is een unicum in de albumgeschiedenis; dit is de enige grote reeks die tot het einde toe is uitgegeven volgens plan.

In 1938 start direct een volgende reeks, *Het Verkeer*, waarvan weer prompt twee delen verschijnen in twee opeenvolgende jaren. Het reeds geplande derde deel blijft echter uit als gevolg van het uitbreken van de oorlog. Dit deel verschijnt alsnog in 1948, als de ergste tekorten achter de rug zijn. Dit is de veertiende en laatste albumuitgave van Bussink.

De twee reeksen vertonen sterke overeenkomsten in het voor de Bussink-albums karakteristieke uiterlijk, maar de uitvoering verschilt toch aanzienlijk. De provinciealbums zijn uitgevoerd als klassieke albums in het kleinere romanformaat, met een uniforme voorkant waarop alleen het provinciewapen, de provincienaam en het nummer verschillen. De verkeersalbums hebben dezelfde afmetingen en omslag, met weer een uniforme voorkant waarop alleen het volgnummer verschilt, maar ze zijn uitgevoerd in oblong formaat en de pagina-indeling en plaatsing van de plaatjes is daarmee in overeenstemming gebracht. Een bijkomende bijzonderheid, die eveneens een unicum genoemd mag worden, is dat alle albums door dezelfde auteur geschreven zijn, G.J. Nijland, redacteur van Het Handelsblad en schrijver van de ANWB-uitgave “Ons eigen land”. Aanvankelijk werd ook met één kunstenaar gewerkt, maar daar is wel snel verandering in gekomen. Pas bij de laatste vier albums was er weer een vast team.

De eerste drie albums *Mijn Land* (1927-1929) worden geproduceerd door drukkerij Mortelmans in Den Haag, die hierna ook de drie *Benito* jeugdalboms van Kaiser (1930-1932) maakt, die sterke overeenkomsten hiermee vertonen. Niet vermeld in de boeken, maar goed herkenbaar is dat Mortelmans vervolgens ook nog de twee *Snoet* jeugdalboms van Haust (1932-1933) produceert.

Vanaf deel IV (1930) wordt de productie overgedragen aan Joh. Enschedé & Zonen te Haarlem. Dit was tijdens de crisis na de beurskrach van 1929. De vraag is of Enschedé de opdracht kreeg om het goedkoper te maken, of dat dat nodig was omdat Enschedé een duurder drukker was. Enschedé vereenvoudigt de opmaak door de randversieringen van de pagina's weg te laten, waardoor de boeken mede door de kleine bladspiegel wat kaal aandoen. Er is duidelijk moeite gedaan om het aantal pagina's te beperken tot 64, dat is 4 volle katernen; dit blijft zo voor alle volgende boeken, inclusief *Het Verkeer*.

Het uiterlijk van de albums is gelukkig niet aangetast. Het meest ingrijpend is wel dat Enschedé het teken- en schilderwerk overdraagt aan "een rij van jonge kunstenaars", die aan het werk worden gezet met behulp van het archief van de ANWB, waardoor de kwaliteit van de plaatjes zeer wisselend is. Aanvankelijk zijn ze anoniem. Vanaf deel IX zijn ze gesignd en valt Wubbo de Jonge sterk op. In deel X voegt zich daar J. Pander bij, en deel XI maken ze vervolgens bijna volledig samen. De serie *Het Verkeer* wordt tenslotte helemaal door deze twee verzorgd, en ze worden nu ook met name vermeld.

Bij de verschillende koeksoorten wordt steeds één klein plaatje verpakt. Bij de duurder soorten wordt dit aangevuld met een aantal bons, van 1 plaatje bij een gekruide koek van 15 cent tot 8 bij een Fijne sucadekoek van fl. 3,75. Vanaf 1942 worden alleen nog bons bij verpakt om plaatjes uit te sparen.

De productie van de albums is gestopt in 1939. De eerste twee delen van *Mijn Land* zijn al in 1936 herdrukt. Er volgen daarna geen herdrukken meer. In 1942 kunnen nog vijf voorradige albums besteld worden.

Bestellen van de albums en de plaatjes en ruilen kan alleen bij het bedrijf in Deventer. Op de diverse ruilbiljetten en prijslijsten is de naam van het bedrijf voluit vermeld als: "Jacob Bussink's en A.P. Pieterman's Deventer Koekfabrieken N.V." Op een "prijscourant" uit de dertiger jaren treffen we ook nog de aanduiding "Hofleverancier" aan.

N.B. In zes albums is geen jaar van uitgave vermeld. De uitgaven zijn echter voldoende gedocumenteerd om hierover zekerheid te verschaffen.

Anno 2015 wordt men in het oosten van het land nog steeds vergast op de echte Deventer koek met het vier eeuwen oude embleem van 'de allemans gading'

Serie Mijn Land 1927 - 1937

Anders dan de concurrenten Verkade, Hille en Haust, heeft Bussink zich nooit bezondigd aan het uitgeven van losse plaatjes. Als een donderslag bij heldere hemel verschijnt in 1927 plotseling het eerste album, met daarbij de belofte dat het een reeks zal worden, een belofte die volledig ingelost wordt.

Anders dan de boeken van Verkade en van Hille mag deze provinciereeks niet aangeduid worden als “zwerftochten”, ondanks de medewerking van de ANWB. Uitgever en schrijver hebben nadrukkelijk de bedoeling een breed beeld te geven van de gevarieerdheid en “schoonheid van ons land, de mooie natuur, zijn rijkdom aan oude gebouwen en gevels, aan zestiend’ eeuwsche interieurs van bodem en afwatering, van ontstaan en geschiedenis”.

De reeks start bij de provincie Overijssel – nog gespeld met één s, waar Bussink thuis is. Opmerkelijk is, dat de in reclame-uitingen altijd bescheiden firma bij het passeren van de thuisstad Deventer de verleiding kan weerstaan om iets van het eigen bedrijf te tonen. In chronologische volgorde verschijnen:

- I. Overijssel, (1927)
- II. Gelderland, (1928)
- III. Zuid-Holland, augustus 1929
- IV. Friesland, 1930
- V. Limburg, (1931)
- VI. Groningen, 1932
- VII. Noord-Holland, 1933
- VIII. Drenthe, 1934
- IX. Zeeland, 1935
- X. Utrecht, 1936
- XI. Noord-Brabant, 1937

De albums zijn uniform uitgevoerd. Het zijn alle halffinnen albums van romanformaat (20,5 x 26,2 cm), met zwarte rug. (Er zijn geen opvulstroken gebruikt, zodat de gevulde albums aanzienlijk uitgezet zijn.) Bussink spreekt her en der – niet helemaal terecht – van de “boekjes”, zelfs van “ons boekje” en van “een nieuw deeltje”. De kleur van het voorplat en achterplat is bij nieuwe exemplaren licht terra; bij minder goed bewaarde albums kan dat sterk bruin verkleurd zijn. Op de rug is steeds de serietitel MIJN LAND, het volgnummer en de provincienaam afgedrukt in gouddruk. Het voorplat heeft steeds dezelfde versiering met een zwarte pentekening van gestileerde planten – wat de albums ouder doet lijken dan ze zijn, meer Jugendstil dan de in die tijd gangbare Art Deco – met daarin opgenomen het volgnummer en de provincienaam in rood, en het provinciewapen in de heraldische kleuren goud, sabel (zwart), keel (rood), lazuur (blauw), purper (violet), sinopel (groen) en zilver. Onderaan staat de uitgever, eveneens in rood. Op het achterplat is alleen een zeer oud bedrijfseembleem afgedrukt in rood. Hiervan zijn verschillende versies gebruikt.

De Bussink-albums wijken in alle opzichten sterk af van de Verkade-albums. Het formaat is kleiner, en daarbij is de bladspiegel nog eens verkleind. Bij de eerste drie delen van Mijn Land hebben de pagina's een bewerkelijke randversiering. Het tekstvlak daarbinnen meet slechts 12 x 16,2 cm. Dit is gelijk aan bijvoorbeeld de jeugdalboms van Kaiser die hetzelfde formaat hebben, maar doordat in de Bussink-albums een grote letter is gebruikt is de hoeveelheid tekst per pagina slechts driekwart van die van de Kaiser-albums. Vanaf deel IV is de randversiering weggelaten en is het tekstvlak vergroot naar 14,1 x 17,8 cm.

Ook het formaat van de plaatjes is sterk verschillend van die van Verkade. De Verkade plaatjes zijn tamelijk smal, die van Bussink zijn meer vierkant, namelijk 60 x 79 mm. Hierdoor komen de schilderachtige voorstellingen beter tot hun recht.

Het aantal pagina's is ook vrij klein, namelijk 65 bij de eerste drie en 64 bij alle volgende. Alle delen hebben voorin een overzichtskaart van de provincie (pagina 2) gevolgd door een voorwoord van Bussink, en twee pagina's register van de plaatjes achterin. De albums hebben in verhouding veel plaatjes, namelijk 100 in elk deel, vanaf deel II nog aangevuld met twee grote platen. Daarnaast heeft elk deel nog een aantal pentekeningen. De plaatjes zijn opgenomen op aparte plaatjespagina's, steeds van 25 (27) opeenvolgende bladen de rechterpagina met 4 kleine plaatjes of 1 grote plaat per pagina; doordat de plaatjes breder zijn dan gebruikelijk bij andere bedrijven en de bladspiegel nogal beperkt is, vullen deze de gehele pagina. Het aantal pagina's met de leestekst is slechts een fractie meer, namelijk circa 32. De hoeveelheid leestekst is dus opmerkelijk klein. Hierdoor zijn deze albums meer fraaie kijkboeken dan leesboeken.

De eerste drie albums zijn geproduceerd door drukkerij Mortelmans in Den Haag, die ook de jeugdalboms van Kaiser heeft geproduceerd. Vanaf deel IV is de productie overgedragen aan Joh. Enschedé & Zonen te Haarlem, die in die tijd ook de Verkade-albums drukte. Enschedé heeft de opmaak vereenvoudigd door de randversieringen van de pagina's weg te laten, waardoor de boeken mede door de kleine bladspiegel wat kaal aandoen. Het uiterlijk van de albums is echter niet aangetast.

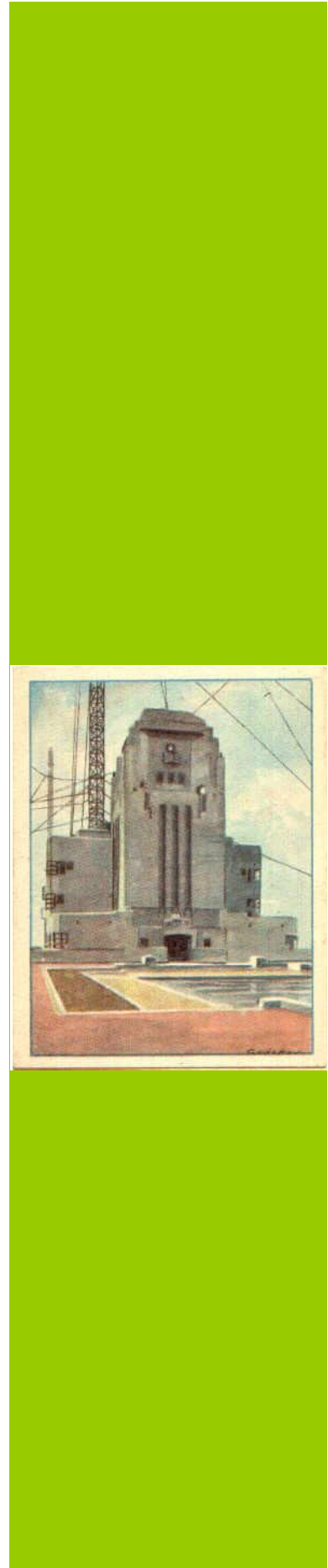
De kleine plaatjes zijn steeds genummerd van 1 tot 100. De grote platen zijn van deel II tot en met XI doorlopend genummerd van A tot en met Z, waarbij de letters I, R, U, V, X en Y ontbreken. In de eerste twee delen wordt in de tekst niet verwezen naar de plaatjes.

Alle plaatjes en grote platen zijn aquarellen van landschappen, gebouwen en interieurs, zelfs van fabrieken. Bij de eerste drie delen zijn ze alle geschilderd door J. Godefroy, een echte "kunstschilder", die veel warme kleuren gebruikt. De plaatjes zijn dan ook minder "steriel" dan de plaatjes in veel naturalboms en topografische albums. Ook de pentekeningen van Godefroy zijn opmerkelijk. Het meest opmerkelijk zijn echter zijn plaatjes van "moderne" bouwwerken en interieurs, zoals het hiernaast afgebeelde *Radio Kootwijk* (deel II, plaatje 4). Daarna worden door Enschedé een aantal anonieme jonge schilders ingezet. Vanaf deel IX worden de plaatjes zichtbaar gesigneerd; Wubbo de Jonge neemt een belangrijk deel voor zijn rekening. In het laatste deel voegt J. Pander zich erbij. Dit duo zal daarna ook de Verkeersalbums illustreren.

Enkele albums van deze reeks hebben geen datum, maar het jaar van uitgave is van alle albums bekend. Bij de meeste staat het jaar en de maand vermeld bij het voorwoord, en eenmaal achterin.

De prijs van de boeken bedroeg 60 cent bij de leverancier, en bij verzending per post 70 cent. Dit werd in de crisistijd niet gewijzigd.

Bij elk boek is er een losse tweeslagfolder (13,6 x 20 cm) "Enkele Bijzonderheden over het verzamelen van de plaatjes voor Bussink's Album »Mijn Land« " tevens Prijscurant, en in 1937 en 1942 zijn dito bladen verschenen voor de hele reeks voor zover nog verkrijgbaar.

In 1935 zijn de eerste twee albums Overijssel en Gelderland herdrukt, in de vereenvoudigde opmaak van Enschedé; daar moest 5 cent meer voor betaald worden. In 1937, na het verschijnen van het laatste deel, waren ze al weer uitverkocht en ook de delen Zuid-Holland en Zeeland. De albums werden daarna – mede vanwege het grote succes van de verkeersalbums – niet meer herdrukt. In 1942, toen Bussink voor de laatste keer een reclamebon uitbracht voor Het Verkeer II (1939), waren alleen nog Friesland, Limburg, Groningen, Drenthe en Noord-Brabant beperkt voorradig, en Het Verkeer I was al volledig uitverkocht.

Stijl

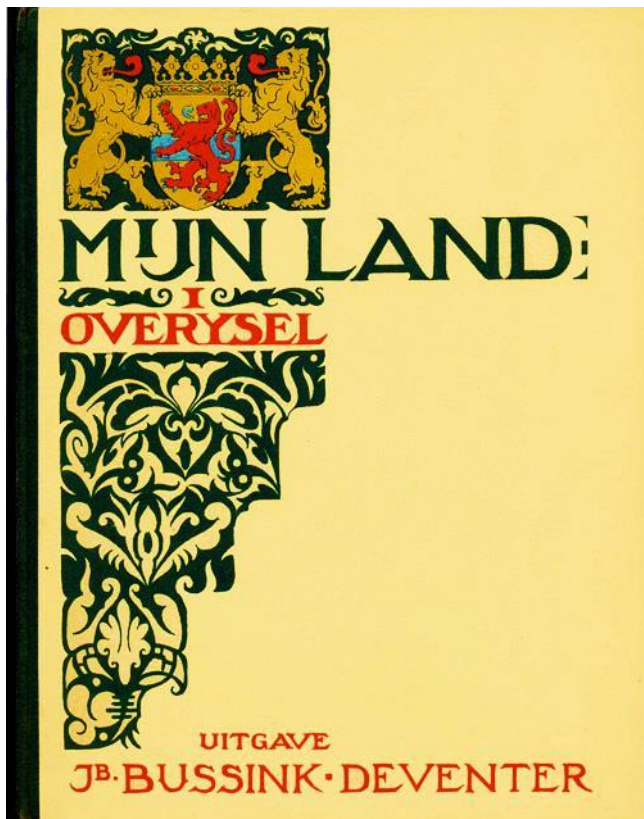
Het opmerkelijk klassieke ontwerp van de kaft is weliswaar geleverd door drukkerij Mortelmans, maar het is wel aannemelijk dat de firma Bussink daar zelf een stevig aandeel in gehad heeft. Bussink gaf in zijn, overigens bescheiden, reclame-uitingen altijd blijk van een voorliefde voor een negentiende eeuwse extravagantie. Op een “prijscourant” uit de dertiger jaren werd nog onderstaande oude reclametekening gebruikt, met teksten als: “Op verschillende Exposities Bekroond met den Hoogsten Prijs”, “Eenige inrichting op dergelijke schaal”, “Voor namaak wordt gewaarschuwd” en “Echtheid gegarandeerd door bovenstaande handtekening”.

Gratis reclame

De albums *Mijn Land* werden besproken in de NRC. De besprekingen waren zonder uitzondering positief. Een citaat uit de laatste:

“Nijland heeft van zijn serie knappe boekjes over ons land nu ook de elfde provincie, Noord-Brabant, voltooid. Wij hebben er met erkentelijkheid voor den ijverigen speurder en aangenamen verteller, die deze Amsterdamsche confrère is, ons in verdiept.”

BUSS01

Mijn Land: I Overijssel

Mijn Land I. Overijssel, door G.J. Nijland. Uitgave Jb. Bussink – Deventer. (1927)

65 pagina's vanaf het titelblad, inclusief 2 pagina's register achterin. 100 kleurenplaatjes om in te plakken op meegenummerde plaatjespagina's.

Kenmerken

De omslag heeft de uniforme opmaak van de serie Mijn Land. De titel is in gouddruk vermeld op de rug. Op de tweede pagina is een overzichtskaart van de provincie afgedrukt. Op pagina 3 is een voorwoord van Bussink opgenomen, dat een inleiding op deze serie vormt. Verder is het album onderverdeeld in een inleidend hoofdstuk over de bodemgesteldheid, afwatering, de IJssel en "een beetje geschiedenis", en een tweede hoofdstuk "De schoonheid van Overijssel", waarin de streken en een aantal plaatsen worden behandeld.

Alle pagina's hebben een randversiering. (In de herdruk met een kleine oplage is die weggelaten). Bij de plaatjespagina's is deze nogal zwaar; de nummers en titels van de plaatjes zijn erin opgenomen.

Vanaf het begin van het eerste hoofdstuk is steeds de rechterpagina voorzien van 4 plaatjes. Daarnaast bevat

het boek nog 4 grote en 4 kleinere pentekeningen. In de tekst wordt niet verwezen naar de plaatjes.

De plaatjes, genummerd van 1 tot 100, zijn gesigineerd Godefroy. De nummers achterop de plaatjes 46 en 48 zijn verwisseld.

BUSS02

Mijn Land II. Gelderland

Mijn Land II. Gelderland, door G.J. Nijland. Uitgave Jb. Bussink – Deventer. (januari 1928)

65 pagina's vanaf het titelblad, inclusief 2 pagina's register achterin. 100 kleine plaatjes en 2 grote platen (à 4 bons of kleine plaatjes) om in te plakken op meegenummerde plaatjespagina's.

Kenmerken

De omslag heeft de uniforme opmaak van de serie Mijn Land. De titel is in gouddruk vermeld op de rug. Op de tweede pagina is een overzichtskaart van de provincie afgedrukt. Op pagina 3 is een voorwoord van Bussink opgenomen, dat nu een koptekening heeft gekregen.

Dit album heeft geen algemeen hoofdstuk; het begint meteen met De Veluwe, vervolgens De Achterhoek en tenslotte De Betuwe.

De opmaak is grotendeels gelijk aan deel I, alleen zijn de randversieringen op de plaatjespagina's lichter gemaakt. Ook van dit tweede deel is er een herdruk met kleine oplage zonder de randversiering.

Vanaf het begin van het eerste hoofdstuk is weer steeds de rechterpagina voorzien van 4 plaatjes, onderbroken door twee paginagrote platen in de dwarsrichting. Voor de opmaak zie verder de inleiding op deze serie. In de tekst wordt niet verwezen naar de plaatjes. Naast de plaatjes bevat het boek nog 4 grote en 8 kleinere pentekeningen.

De kleine plaatjes zijn genummerd van 1 tot 100, de grote platen A en B. Alle plaatjes zijn met pen gesigineerd Godefroy, maar doordat ze sterk verkleind zijn, is dat soms moeilijk te herkennen.

BUSS03

Mijn Land: III Zuid-Holland

Mijn Land III. Zuid-Holland, door G.J. Nijland. Uitgave Jb. Bussink – Deventer. augustus 1929

65 pagina's vanaf het titelblad, inclusief 2 pagina's register achterin. 100 kleine plaatjes en 2 grote platen (à 4 bons of plaatjes) om in te plakken op meegenummerde plaatjespagina's. Het album is gedateerd op de laatste tekstpagina.

Kenmerken

Vanaf dit deel zijn er plaatjesnummers opgenomen in de tekst. De omslag heeft de uniforme opmaak van de serie Mijn Land. De titel is in gouddruk vermeld op de rug. Op pagina 2 is een overzichtskaart van de provincie afgedrukt. Op pagina 3 is een

Inleiding van Bussink opgenomen, met als koptekening een tulpenveld, aansluitend bij grote plaat C.

Dit album begint weer wel met een inleidend hoofdstukje over de bodemgesteldheid waarin ook iets over de grote doorbraak van 1421 (Sint-Elisabethsvloed), gevolgd door De Wateren van Zuid-Holland, De oudste geschiedenis en De schoonheid van het vlakke land, waarin de eerste steden en de bollenstreek aan de orde komen. Volgende hoofdstukken zijn "Het watergebied van het noord-oostelijk deel van Zuid-Holland", "Het gebied van den Ouden Rijn", "Schieland en Delfland", "De Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden" en tenslotte "De eilanden".

De opmaak is gelijk aan deel II. Vanaf het begin van het eerste hoofdstuk is weer steeds de rechterpagina voorzien van 4 plaatjes, onderbroken door twee paginagrote platen in de dwarsrichting. Naast de plaatjes bevat het boek nog 4 grote en 8 kleinere pentekeningen.

De kleine plaatjes zijn genummerd van 1 tot 100, de grote platen C en D. Alle plaatjes zijn met pen gesigineerd Godefroy, maar doordat ze sterk verkleind zijn, is dat soms moeilijk te herkennen.

BUSS04

Mijn Land: IV Friesland

Mijn Land IV. Friesland, door G.J. Nijland. Uitgave Jb. Bussink, Deventer. november 1930.

64 pagina's vanaf het titelblad, inclusief 2 pagina's register achterin. 100 kleine plaatjes en 2 grote platen (à 4 bons of plaatjes) om in te plakken op meegenummerde plaatjespagina's.

Het album is gedateerd onder het "Voorbericht" op pagina 3. Onder het voorbericht is een "Erratum" ingeplakt.

Kenmerken

De omslag heeft de uniforme opmaak van de serie Mijn Land. Op de tweede pagina is een overzichtskaart van de provincie afgedrukt. Op pagina 3 is een "Voorbericht" van Bussink opgenomen.

Vanaf dit deel zijn de albums geproduceerd door Joh. Enschedé. De randversieringen op de pagina's zijn verwijderd, het tekstvlak is vergroot en er is afgezien van een paginagrote tekening aan het begin. Kennelijk is er moeite gedaan om het aantal pagina's te beperken tot 64. Dit aantal is bij alle volgende delen aangehouden. Verschillende hoofdstukken hebben nu een koptekening en soms een afsluitende illustratie gekregen op de Verkade manier. Het drukwerk van de plaatjes is opmerkelijk slordig. Veel plaatjes zijn scheef gedrukt of gesneden en een enkele keer is het richten van de verschillende kleuren slecht gebeurd.

Na een inleidend hoofdstuk is het boek onderverdeeld in zes hoofdstukken, getiteld: "De wateren van Friesland", "Frieslands schoon" – verder onderverdeeld in Het Noordelijk deel der provincie en De westkust van Harlingen naar Stavoren – "Het Friesche merengebied", "Gaasterland" (de zuidwest hoek), "Het gebied der compagnons-vaarten en Zuid-Oost-Friesland", en tenslotte de eilanden "Ameland en Schiermonnikoog".

De uitvoering van de plaatjes en tekeningen is opgedragen aan een aantal anonieme, jonge kunstenaars. Naast de plaatjes en kop- en eindtekeningen bevat het boek nog 6 kleinere pentekeningen in de tekst.

De kleine plaatjes zijn genummerd van 1 tot 100, de grote platen E en F. Zeven plaatjes zijn gesigineerd (P. Henla en MvAdK).

BUSS05

Mijn Land: V Limburg

Mijn Land V. Limburg, door G.J. Nijland. Uitgave Jb. Bussink, Deventer. (1931)

64 pagina's vanaf het titelblad, inclusief 2 pagina's register achterin. 100 kleine plaatjes en 2 grote platen (à 4 bons of plaatjes) om in te plakken op meegenummerde plaatjespagina's.

Kenmerken

De omslag heeft de uniforme opmaak van de serie Mijn Land. De titel is in gouddruk vermeld op de rug. Op de tweede pagina is een overzichtskaart van de provincie afgedrukt. Op pagina 3 is een "Voorbericht" van Bussink opgenomen (niet gedateerd).

Het album is na een korte inleiding onderverdeeld in zeven hoofdstukken, getiteld: "De wateren van Limburg" – de Maas en zijrivieren en de Zuid-Willemsvaart – "Gesteldheid van den bodem en grondsoorten", "Geschiedenis" – slechts één pagina – "Wandelingen door de provincie", "Van Valkenburg naar Heerlen", "Van Heerlen naar Vaals en Gulpen", en tenslotte "Van Gulpen naar Valkenburg terug". Dit vijfde album, over de meest toeristische provincie van Nederland, uitgekomen tegelijk met het tweede Hille provinciealbum *Utrecht*, is dan ook meer dan de voorgaande een trektochtenalbum.

De opmaker heeft bij dit album minder moeite gehad om binnen 64 pagina's te blijven. Er kon nu zelfs weer een paginagrote eerste tekening bij, en pagina 62 is blanco. Alleen het erg korte hoofdstukje "Geschiedenis" vormde een probleempje. Om dat op één pagina te kunnen houden, is de kop-tekening afgezaakt tot een klein plaatje onderaan de pagina. Ook bij dit tweede door Enschedé gedrukte album valt op dat de plaatjes slordig gedrukt en/of gesneden zijn.

Naast de kop- en eindtekeningen komen er nog twee pentekeningen voor in de tekst.

De kleine plaatjes zijn genummerd van 1 tot 100, de grote platen G en H. Alle plaatjes zijn anoniem.

BUSS06

Mijn Land: VI Groningen

Mijn Land VI. Groningen, door G.J. Nijland. Uitgave Jb. Bussink, Deventer. november 1932

64 pagina's vanaf het titelblad, inclusief 2 pagina's register achterin. 100 kleine plaatjes en 2 grote platen (à 4 bons of plaatjes) om in te plakken op meegenummerde plaatjespagina's.

Kenmerken

De omslag heeft de uniforme opmaak van de serie Mijn Land. De titel is in gouddruk vermeld op de rug. Op de tweede pagina is een opmerkelijk primitief getekende overzichtskaart van de provincie afgedrukt. Op pagina 3 is een inleiding van Bussink opgenomen.

Het album is na een korte aanloop onderverdeeld in zeven hoofdstukken, getiteld: "De wateren van Groningen", "Gesteldheid van de bodem en grondsoorten", "Wandelingen door de provincie" – beginnend bij de hoofdstad – "De ommelanden en het verdere deel der provincie" – Het Westerkwartier, Hunsingo, Fivelingo en de noordelijke polders, "Door Duurswold en Oldambt", "De Veenkoloniën en Westerwolde" en tenslotte "Het eiland Rottum". Anders dan in het vorige boek zijn het echter geen aaneengeschaalde wandelingen, "omdat er groote kans is, dat men de schoonheden niet zou zien, vanwege de eentonigheid van den weg er heen".

De eigenlijke tekst begint weer met een paginagrote pentekening, en de hoofdstukken hebben kop- en eindtekeningen. Daarnaast bevat het boek nog 5 pentekeningen in de tekst.

De kleine plaatjes genummerd van 1 tot 100 en de grote platen J en K, alle van anonieme kunstenaars, zijn ongesigneerd.

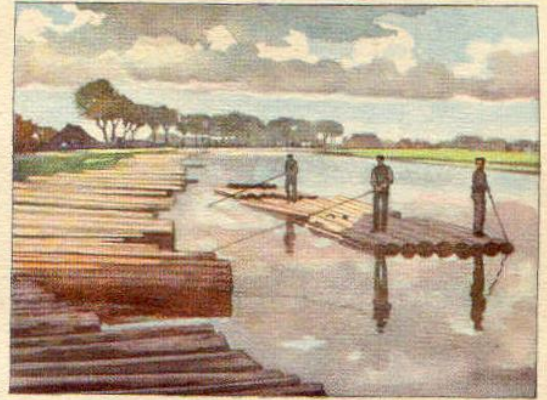

49

49. OP HET WAD. VISSCHER MET SLEDE

51. MENGBAK MET BAGGERTURF

51

50

50. HOUTVLOTTEN IN HET DAMSTERDIEP

52. BADENDE PAARDEN

52

Zoals vele vooroorlogse albums voert ook dit album ons terug in een vergeten tijd.

BUSS07

Mijn Land: VII Noord-Holland

Mijn Land VII. Noord-Holland, door G.J. Nijland. Uitgave Jb. Bussink Deventer. October 1933

64 pagina's vanaf het titelblad, inclusief 2 pagina's register achterin. 100 kleine plaatjes en 2 grote platen om in te plakken op meegenummerde plaatjespagina's.

Kenmerken

De omslag heeft de uniforme opmaak van de serie Mijn Land. De titel is in gouddruk vermeld op de rug. Op de tweede pagina is een overzichtskaart van de provincie afgedrukt. Op pagina 3 is een voorwoord van Bussink opgenomen.

Het album begint met een algemeen aardrijkskundig hoofdstuk, gevolgd door "De wateren van de provincie". In afwijking van de vorige albums wordt vervolgd met twee korte hoofdstukken over de steden Amsterdam en Haarlem, waarna de wandelingen beginnen: "Een wandeling door het Gooi", met een aparte paragraaf over het Naardermeer, "Groote IJpolders, Haarlemmermeerpolder en Aalsmeer" – met enige historische informatie over de droogleggingen – "Waterland" – met een paragraaf De Droogmakerijen –, "West-Friesland en Drechterland", "De Duinstreek van Noord-Holland" en tenslotte "De Wadden-eilanden" – Texel, Vlieland, Terschelling – en een slotparagraaf over de Zuiderzee-eilanden Urk en Marken en het vroegere eiland Wieringen.

De eigenlijke tekst begint weer met een paginagrote pentekening, en de hoofdstukken hebben kop- en eindtekeningen. Daarnaast bevat het boek nog 8 pentekeningen in de tekst.

De kleine plaatjes zijn genummerd van 1 tot 100, de grote platen L en M. Alle plaatjes zijn ongesigneerd.

BUSS08

Mijn Land: VIII Drenthe

Mijn Land VIII. Drenthe, door G.J. Nijland. Uitgave Jb. Bussink Deventer. October 1934

64 pagina's vanaf het titelblad, inclusief 2 pagina's register achterin. 100 kleine plaatjes en 2 grote platen om in te plakken op meegenummerde plaatjespagina's.

Kenmerken

De omslag heeft de uniforme opmaak van de serie Mijn Land. Op de tweede pagina is een overzichtskaart van de provincie afgedrukt. Op pagina 3 is een voorwoord van de auteur opgenomen.

Verder is het album onderverdeeld in een Algemeen hoofdstuk, gevolgd door "De wateren der provincie", "Het een en ander uit

Drente's historie", "Hunnebedden, urnenvelden, grafheuvels e.d.", "Assen, Drente's hoofdstad", "De zuidwesthoek van Drente", "De hoogvlakte in het hart der provincie", "Langs den zuidrand der provincie" en "De hondsrug". Vele interessante historische feiten worden vermeld, zoals dat de hoofdstad Assen in 1807 slechts 730 inwoners telde.

Dit boek bevat naast de plaatjes weer een paginagrote pentekening bij het begin van het eerste hoofdstuk, kop- en eindtekeningen bij verschillende hoofdstukken en nog 7 pentekeningen in de tekst.

De kleine plaatjes zijn genummerd van 1 tot 100, de grote platen N en O. Alle plaatjes zijn ongesigneerd.

BUSS09

Mijn Land: IX Zeeland

Mijn Land IX. Zeeland, door G.J. Nijland. Uitgave Jb. Bussink Deventer. October 1935

64 pagina's vanaf het titelblad, inclusief 2 pagina's register achterin. 100 kleine plaatjes en 2 grote platen om in te plakken op meegenummerde plaatjespagina's.

Kenmerken

De omslag heeft de uniforme opmaak van de serie Mijn Land. De titel is in gouddruk vermeld op de rug. Op de tweede pagina is een overzichtskaart van de provincie afgedrukt. Op pagina 3 is een "Voorbericht" van de auteur opgenomen.

Het album begint met een algemeen aardrijkskundig hoofdstuk, gevolgd door "Iets uit de geschiedenis". De tocht door de provincie begint met "Het mooie en belangwekkende van Zeeland", gevolgd door "Zeeuwsch-Vlaanderen", "Tholen en St. Philipsland", "Schouwen en Duiveland", "Noord- en Zuid Beveland", "Walcheren, Zeelands tuin" en tenslotte "De hoofdstad van Zeeland".

De eigenlijke tekst begint weer met een paginagrote pentekening, en de wandelhoofdstukken hebben kop- en eindtekeningen. Daarnaast bevat het boek nog 10 pentekeningen in de tekst.

Wubbo de Jonge neemt in dit boek de pentekeningen en de meeste plaatjes voor zijn rekening.

De kleine plaatjes zijn genummerd van 1 tot 100, de grote P en Q. Veel plaatjes zijn herkenbaar gesigneerd ESZ of WDJ (in één teken = Wubbo de Jonge).

BUSS10

Mijn Land: X Utrecht

Mijn Land X Utrecht, door G.J. Nijland. Uitgave Jb. Bussink, Deventer. November 1936

64 pagina's vanaf het titelblad, inclusief 2 pagina's register achterin. 100 kleine plaatjes en 2 grote platen om in te plakken op meegenummerde plaatjespagina's.

Kenmerken

De omslag heeft de uniforme opmaak van de serie Mijn Land. De titel is in gouddruk vermeld op de rug. Op de tweede pagina is een overzichtskaart van de provincie afgedrukt. Op pagina 3 is een voorwoord van de auteur opgenomen.

Na een lang aardrijkskundig hoofdstuk en een geschiedkundig hoofdstuk is het album verder onderverdeeld in: "De stad Utrecht", "Het westelijk deel der provincie", "De Vechtstreek en het merengebied", "Utrecht's noordoosthoek", "Boschrijk Utrecht" en "Het land van den Krommen Rijn".

Dit boek bevat naast de plaatjes weer een paginagrote pentekening bij het begin van het eerste hoofdstuk (de Cuneratoren te Rhenen, gesigneerd P), kop- en eindtekeningen bij verschillende hoofdstukken en nog 11 pentekeningen in de tekst.

Naast Wubbo de Jonge voegt zich nu J. Pander als belangrijke tekenaar.

De kleine plaatjes zijn genummerd van 1 tot 100, de grote platen S en T. Bijna alle plaatjes zijn gesigneerd JP (in één teken = J. Pander), L (= Lammers), WDJ (in één teken = Wubbo de Jonge), of ES.

BUSS11

Mijn Land: XI Noord-Brabant

Mijn Land XI. Noord-Brabant, door G.J. Nijland. Uitgave Jb. Bussink Deventer. september 1937.

64 pagina's vanaf het titelblad, inclusief 2 pagina's register achterin. 100 kleine plaatjes en 2 grote platen (à 4 bons of plaatjes) om in te plakken op meegenummerde plaatjespagina's. Het album is gedateerd onder de "Inleiding" op pagina 3.

Kenmerken

De omslag heeft de uniforme opmaak van de serie Mijn Land. De titel is in gouddruk vermeld op de rug. Op de tweede pagina is een overzichtskaart van de provincie afgedrukt. Op pagina 3 is een "Inleiding" van de auteur opgenomen.

Na een zeer kort aardrijkskundig hoofdstukje over deze grootste provincie van Nederland, een pagina over "De wateren der provincie" en twee pagina's over "Bevolking en geschiedenis", is het album verder onderverdeeld in: "Het noordwestelijke deel der provincie", "West-Brabant", "Breda en de Baronie en wat daar omhengen is", "Rondom Tilburg, Brabant's centrum", "Brabant's noordoosthoek", "Eindhoven en omgeving" en "Heeze het Brabantsche Laren en de zuid-oosthoek van Brabant". Of de inwoners van Heeze verguld waren met de vergelijking met een "Hollandse" plaats valt te betwijfelen. Opmerkelijk is dat bij de nijverheid Philips niet wordt genoemd, terwijl de recensie in de NRC spreekt van "de industriepaleizen in Eindhoven".

Dit boek bevat naast de plaatjes weer een paginagrote pentekening bij het begin van het eerste hoofdstuk, kop- en eindtekeningen bij verschillende hoofdstukken en nog 5 pentekeningen in de tekst. De bijschriften bij de plaatjes bevatten twee opvallende fouten: De Dommel in plaatje 66 wordt aangeduid als "De Bommel", en een zandverstuiving bij Aalst als "Zandverschuiving".

In dit boek zijn er nog twee tekenaars over: Wubbo de Jonge en J. Pander. Deze twee zullen ook de volgende serie voor hun rekening nemen.

De kleine plaatjes zijn genummerd van 1 tot 100, de grote platen W en Z. Alle plaatjes zijn gesigneerd WDJ en JP (nu in twee letters). Opmerkelijk is dat in dit boek ook enkele dierenplaatjes voorkomen.

De Verkeersalbums 1938-1940 en 1948

Met het tiende deel van de serie Mijn Land is opnieuw een succesvol koppel schrijver – tekenaars gevonden. Direct na het laatste deel van Mijn Land zetten de auteur Nijland en de tekenaars Wubbo de Jonge en J. Pander zich aan het werk voor een nieuwe serie van Bussink, "Het Verkeer". De tekenaars worden nu direct al in de inleiding van het eerste deel vermeld. Vanaf deel II wordt een tekenaar toegevoegd: Jac. Groot.

Hoeveel albums hiervan gedacht waren is niet bekend, maar auteur en uitgever laten al meteen bij het verschijnen van het eerste deel in 1938 blijken dat het een nieuwe serie is:

Aan het einde gekomen van onze - naar wij meenen te weten - zoozeer gewaardeerde serie MIJN LAND, hebben wij onszelve de vraag gesteld, wat wij onze cliënteel ditmaal zouden moeten bieden. Het moest iets belangwekkends zijn en iets, dat de algemeene belangstelling heeft. En wij hebben ons oog laten vallen op de ontwikkeling van het verkeer in al zijn geledingen. Van het verkeer te land, te water en in de lucht. De huidige generatie is reeds zoo vertrouwd geraakt met de moderne middelen van verkeer, dat daarover te lezen en te bekijken zeker de algemeene en intense interesse zal krijgen. Doch daarnevens komt dan de geschiedenis, dat wat vroeger gebeurde en waaruit het tegenwoordige is opgebouwd. Die geschiedenis is belangwekkend genoeg om in plaat en praet te worden vereeuwigd. Maar het is niet onze bedoeling om een aaneengeschaakt verhaal te geven van de ontwikkeling van het verkeer, omdat zoo iets uiteraard tot een droge en vaak niet heel aantrekkelijke opsomming zoude leiden. Het is veelmeer onze bedoeling om de ontwikkeling van het verkeer als het ware fragmentarisch te behandelen. Hier en daar een greep te doen uit de zoo uitgebreide en zoo kleurrijke stof, welke dit onderwerp ons biedt. Zoodat men in dit eerste deel van "Het Verkeer" mogelijk momenten uit de ontwikkeling zal missen, die men er zich in had voorgesteld te vinden. Niettemin, dat is niet erg. Integendeel, wanneer wij in een volgend jaar komen met een vervolg van het werkje, dat nu voor U ligt, dan zult U dergelijke voorbeelden, in dit eerste deel gemist, zeker vinden.

Het tweede deel verschijnt begin 1940, en het derde deel is dan al gepland en het is nog te bezien of er daarna nog meer zullen komen:

Het materiaal voor een dergelijk boekje, voor vele van zulke plaatjes, is gelukkig haast onuitputtelijk, het is daarom niet uitgesloten dat wij met een het volgend jaar verschijnend derde deeltje nog niet „au bout de notre latin” zijn.

Het derde deel verschijnt echter niet meer vanwege de oorlog. In 1942 verschijnt nog een folder, met nummer K730, waarin vermeld wordt dat het eerste deel en 6 van de provinciealbums uitverkocht zijn; er kan niets meer bijgedrukt worden. Het derde verkeersalbum wordt alsnog uitgebracht in 1948.

De firma Bussink heeft duidelijk vastgehouden aan de herkenbaarheid van haar albums. De band, de kleur van de kaften, de afmetingen en het aantal pagina's zijn gelijk gebleven. Maar het album is wel een kwartslag gedraaid, naar oblong – breedte – formaat. Waarom voor deze draai gekozen is, is niet direct duidelijk, maar het resultaat is goed. Door de smallere tekstkolommen is het prettig leesbaar, en de plaatjes staan in wisselende rangschikking dicht bij de tekst waar ze – meestal zonder directe verwijzing – bijhoren. Koptekeningen boven de hoofdstukken passen niet in deze lay-out, die ontbreken dan ook. Er zijn nog wel enkele pentekeningen in de tekst opgenomen.

Naast deze modernisering van de lay-out is ook de voorkant drastisch gemoderniseerd. Het oude firma embleem op de achterzijde is echter weer wel gehandhaafd.

Het vaste Bussink aantal van 100 kleine en 2 grote plaatjes is iets aangepast; 4 kleine plaatjes zijn ingewisseld voor 2 “dubbele plaatjes” (stroken), zodat de formule bij deze albums is: 96 kleine plaatjes genummerd 1 – 96, 2 “dubbele plaatjes” I en II resp. III en IV à 2 bons, en 2 grote platen AA en BB, resp. CC en DD à 4 bons.

BUSS12

Het Verkeer I

Het Verkeer. Plaatjes en praatjes over de ontwikkeling van het verkeer zoo te land, te water als in de lucht, door G.J. Nijland. Uitgave Jb. Bussink – Deventer. (1938)

61 pagina's vanaf het titelblad plus 2 pagina's register achterin. 98 kleine plaatjes, 2 dubbele plaatjes en 2 grote platen om in te plakken wisselend naast en onder de tekst.

Prijs: 65 cent bij de leverancier, per post 75 cent

Kenmerken

De omslag lijkt op die van de serie Mijn Land, maar is gemoderniseerd zoals hiervoor beschreven. Uitgever en titel zijn in gouddruk vermeld op de rug. Op pagina 3 is een inleiding van auteur en uitgever opgenomen. Het boek is onderverdeeld in de drie logische hoofdstukken "Het Verkeer te land", "Het verkeer te water" en "Het verkeer door de lucht".

Dit boek bevat naast de plaatjes weer een paginagrote pentekening bij het begin van het eerste hoofdstuk (de bekende oude Moerdijkbrug, gesigneerd WDJ) en 4 pentekeningen in de tekst. De twee paginagrote platen zijn gebruikt als scheider tussen de hoofdstukken en aanloop op het volgende hoofdstuk.

*In 1938 is Duitsland nog een bevriende natie,
die als het over verkeer gaat bewondering wekt.*

De kleine plaatjes zijn genummerd van 1 tot 96, de dubbele plaatjes I en II, en de grote platen AA en BB. Alle plaatjes zijn gesigneerd JP. (= J. Pander), en (WDJ in één teken = Wubbo de Jonge) op de kleine plaatjes, en op de grote platen voluit.

BUSS13

Het Verkeer II

Het Verkeer. Plaatjes en praatjes over de ontwikkeling van het verkeer zoo te land, te water als in de lucht, door G.J. Nijland II. Uitgave Jb. Bussink – Deventer. (februari 1940)

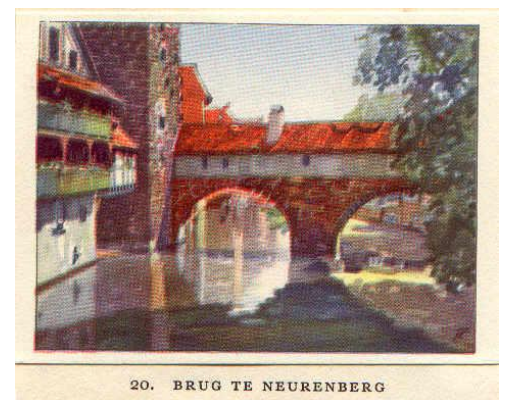
61 pagina's vanaf het titelblad plus 2 pagina's register achterin. 98 kleine plaatjes, 2 dubbele plaatjes en 2 grote platen om in te plakken wisselend naast en onder de tekst.

Prijs: 65 cent bij de leverancier, per post 75 cent

Kenmerken

De omslag is gelijk aan deel I, met alleen het volgnummer II verschillend. Uitgever en titel zijn in gouddruk vermeld op de rug. Op pagina 3 is een inleiding van auteur en uitgever opgenomen. Ook dit boek is onderverdeeld in de drie hoofdstukken "Het Verkeer te land", "Het verkeer te water" en "Het verkeer door de lucht". Dit boek bevat naast de plaatjes weer een paginagrote pentekening bij het begin van het eerste hoofdstuk (een gondel, met bijpassende signatuur van J.Pander in "romantische" letters) en 5 pentekeningen in de tekst.

*"Bruggen als die te Neurenberg zijn mede producten uit
lang vervlogen tijden, maar zij zijn in staat om
eeuwenlang nog den tand des tijds te weerstaan"*
(enkele jaren later werd deze brug in een bombardement vernietigd, maar ze is na de oorlog herbouwd)

De kleine plaatjes zijn genummerd van 1 tot 96, de dubbele plaatjes III en IV, en de grote platen CC en DD. Alle plaatjes zijn gesigneerd JP., en WDJ, op de grote platen voluit, en 8 plaatjes JG. Het aandeel van Wubbo de Jonge is nu maar klein.

BUSS14

Het Verkeer III

Het Verkeer. Plaatjes en praatjes over de ontwikkeling van het verkeer zoo te land, te water als in de lucht, door G.J. Nijland III. Uitgave Jb. Bussink – Deventer. (1948)

64 pagina's vanaf het titelblad inclusief 2 pagina's register achterin. 96 kleine plaatjes, 2 dubbele plaatjes en 2 paginagrote platen om in te plakken wisselend naast, boven of onder de tekst.

Prijs: 65 cent bij de leverancier, per post 75 cent

Kenmerken

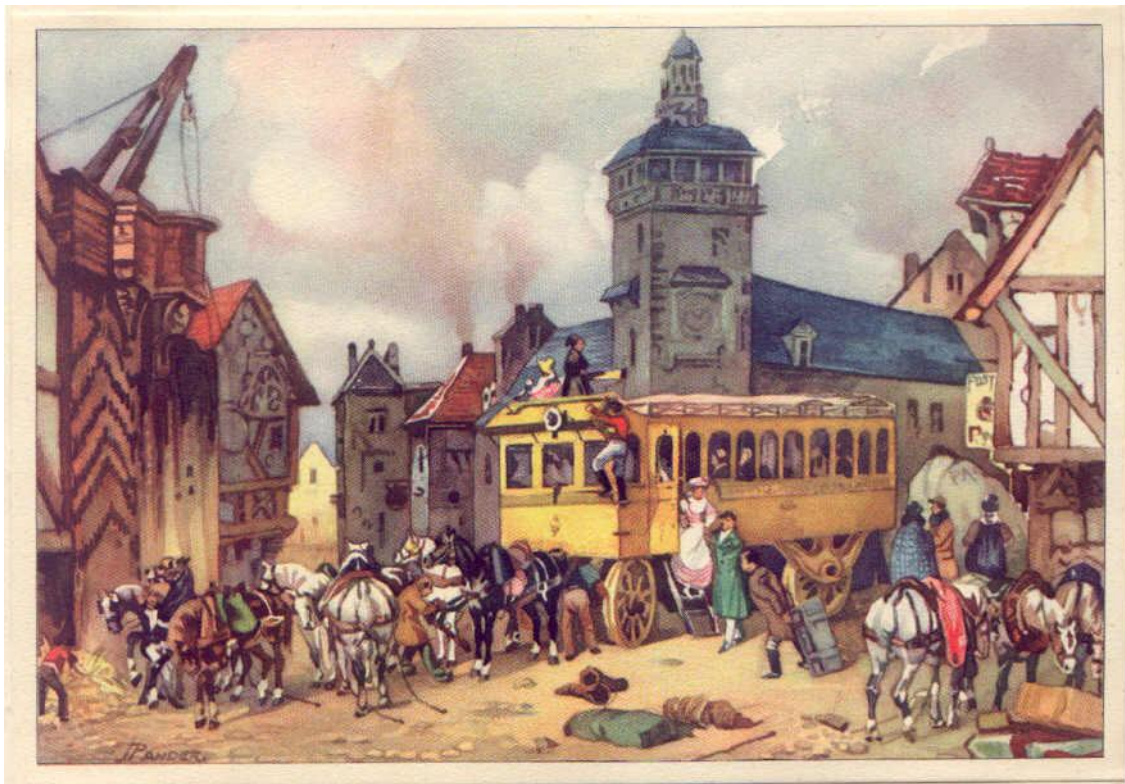
De omslag is gelijk aan de voorgaande delen, met alleen het volgnummer III verschillend. Uitgever en titel zijn in gouddruk vermeld op de rug. Op pagina 3 is een inleiding van auteur en uitgever opgenomen, die na de oorlog is geschreven, evenals het laatste hoofdstukje. De oude spelling is gehandhaafd.

Ook dit boek is onderverdeeld in de drie hoofdstukken "Het Verkeer te land", "Het verkeer te water" en "Het verkeer door de lucht".

Dit boek bevat naast de plaatjes weer een paginagrote pentekening bij het begin van het eerste hoofdstuk (een sluisje in de stad) en 5 pentekeningen in de tekst, en nog een koptekening boven het derde hoofdstukje.

Het hoofdstukje "Het verkeer door de lucht" is na de oorlog toegevoegd en beslaat slechts ruim twee pagina's. Nijland spreekt daarin de hoop uit binnenkort nog een heel deel met alleen de luchtvaart te kunnen maken. Dat is er niet meer van gekomen.

De kleine plaatjes zijn genummerd van 1 tot 96, de dubbele plaatjes V en VI, en de paginagrote platen EE en FF. De meeste plaatjes zijn zichtbaar gesigneerd JP., WDJ, op de grote platen voluit, en 25 plaatjes JG.

Plaat FF. "Oude reiswaagen" op ware grootte.